

УДК 929Грещук:82—94

В.М. БАРЧУК, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76000
E-mail: volodymyr.barchuk@pnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6985-4309>

ЖИТТЯ В НАУЦІ: ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА ВАСИЛЯ ГРЕЩУКА (02.06.1949—11.04.2025)

11 квітня 2025 року завершив свій життєвий і творчий шлях відомий український мовознавець, доктор філологічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Василь Васильович Грещук. Він народився 2 червня 1949 року в селі Старих Кривотулах на Івано-Франківщині. Восьмирічну освіту здобув у рідному селі, середню — в Отинійській школі. Alma mater В.В. Грещука — Івано-Франківський педагогічний інститут (сьогодні — Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника). Із цим закладом пов'язане все творче життя — від студента до професора та почесного професора рідного університету.

Василь Васильович Грещук був цілеспрямованим, працелюбним, послідовним, уважним, навіть педантичним дослідником. Ці професійні риси є визначальними для тих, хто присвятив своє наукове життя таким напрямкам лінгвістичних досліджень, як дериватологія, діалектологія, лексикографія, стилістика.

Науково-дослідницьку стежу Василь Васильович Грещук розпочав з опрацювання словотвору під керівництвом провідного українського дериватолога Івана Івановича Ковалика, виконавши дисертаційну працю «Словотвірна й лексико-семантична структура українських деад'єктивів на *-ість*, *-ство*, *-ота*, *-ина*, *-изна*». Він завжди пишався тим, що був учнем професора І.І. Ковалика, якому присвятив свою першу монографію «Український відприкметниковий словотвір». У дериватологічних студіях

Цитування: Барчук В.М. (2025). Життя в науці: пам'яті професора Василя Грещука (02.06.1949—11.04.2025). *Українська мова*, 2 (94), 139—142.

© Видавець: ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

В.В. Грещук пройшов шлях від описово-аналітичного вивчення дериваційних процесів до їх теоретичного узагальнення — формального та функційно-семантичного обґрунтування основоцентричного аспекту словотвору. Випрацювавши концепцію основоцентричної дериватології, він, з одного боку, визначив функційно-семантичні зв'язки, що оперті на дериваційний потенціал твірної, а з іншого, — актуалізував поняття словотвірної парадигми, що представлена рядами «дериватів, які об'єднуються тотожністю твірної основи і

протиставляються дериваційними формантами»¹. Розвинувши концепцію словотвірної парадигми в основоцентричній дериватології, дослідник зауважив, що саме «словотвірна парадигма дає змогу виявити системну організацію словотвору в такому розрізі, при якому системність ґрунтується на константно-змінній рівновазі, константна частина якої підтримується формально-семантичною тотожністю твірної основи, а змінна — різнофункціональними дериваційними формантами»². На основі сформованої концепції В.В. Грещук констатував, що сукупність словотвірних парадигм усіх частин мови в їхніх зв'язках і взаємодії становить словотвірну систему мови³. Свої теоретичні узагальнення дослідник успішно апробував у структурно-семантичному аналізі словотвірних парадигм українського прикметника.

У Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника було створено основоцентричну дериватологічну школу під керівництвом В.В. Грещука. Саме науковці цієї школи підготували ґрунтовну колективну монографію «Нариси з основоцентричної дериватології» (2007), у якій відображено відіменниковий, відприкметниковий та віддієслівний словотвір сучасної української літературної мови.

У науковому доробку В.В. Грещука вагоме місце посіли також діалектологічні дослідження. Прикметно, що, розпочавши зі студій над стилістикою діалектизмів у художніх текстах українських письменників, він сформував концепцію еволюції південно-західних діалектів у художній мові — від початкового етапу та стилізованого вживання окремих діалектизмів до використання гуцульського говору як літературної мови художнього твору. Згодом утілював ідею опрацювання словника гуцульської діалектної лексики в українській художній мові.

Професор В.В. Грещук обґрунтував наукові засади «Словника гуцульських діалектизмів»⁴, реалізував свій науковий задум у двотомовому словникові «Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові».

¹ Грещук В. (1995). *Український відприкметниковий словотвір* (с. 12). Івано-Франківськ: Видавництво «Плай» Прикарпатського університету імені Василя Стефаника.

² Там само, с. 19.

³ Там само.

⁴ Грещук В. (2009). *Студії з українського мовознавства: вибрані праці* (с. 394—400). Івано-Франківськ: Місто-НВ.

У цьому словнику докладно описано понад 7,5 тисяч гуцульських діалектизмів. Найціннішою в опрацюванні є семантична характеристика реєстрового слова, тобто «виявлення і опис значень гуцульських лексем, ужитих у художніх текстах»⁵. Зазначимо, що в ньому зафіксовано прямі і переносні значення моно- та полісемантичних лексем. Для досягнення найповнішого і найвичерпнішого опису значення реєстрового слова автор урахував усі доступні варіанти його тлумачення: контекст, коментар автора художнього тексту, тлумачення у словничку, який інколи подано в додатку до художнього тексту, тлумачення в діалектних словниках, усебічний аналіз уживання слова в говірках, де зареєстровано діалектне слово. Саме такий аспект тлумачення є найбільш вагомим і цінним у зазначеній лексикографійній праці, адже його реалізація потребувала ретельного аналізу лексем та лінгвістичної ерудиції, мовного чуття, глибокого знання і діалектної, і літературної мови. Важливий матеріал подано в додатку онімної лексики Гуцульщини.

Системний підхід до лексикографійного опрацювання матеріалу словника гуцульської діалектної лексики та фраземіки засвідчують монографії В.В. Грещука «Південно-західні діалекти в українській художній мові» та «Діалектне слово в тексті та словнику» (у співавторстві). У першій схарактеризовано гуцульський говір в українській художній мові ХІХ — І пол. ХХ ст. та покутський, бойківський і лемківський діалекти в мові української художньої літератури. У другій монографії проаналізовано діалектизми в художній мові авторів різних стилів і епох — від Тараса Шевченка до «Покутської трійці» та Степана Пушика; водночас праця є своєрідною апробацією концепції і втілення словника гуцульської діалектної лексики та фраземіки в українській художній мові, у ній відбито глибокий, науково обґрунтований та системний підхід до вивчення та представлення лексикографійного матеріалу словника.

Вагомим дослідженням ідіостилію письменника є монографія В.В. Грещука «Епітети, порівняння та фраземи в новелах Василя Стефаника» (у співавторстві). Її науковий дискурс засвідчує глибинне відчуття рідної мови, семантично-образної поліфонії письменницького таланту.

Ще одним виміром наукового життя В.В. Грещука є його мудре наставництво: як керівник та консультант вивів на дослідницьку дорогу 30 українських мовознавців.

Василь Васильович Грещук — представник яскравої та плідної епохи в історії української лінгвістики: жив і творив пліч-опліч із сучасниками-одномудцями, відданими українському слову і науці. Про них тепло і душевно написав у спогадах-нотатках у книжці «Українські мовознавці: нотатки» (у співавторстві з В.І. Кононенком). Спілкування і співпраця із цими науковцями були невід'ємною частиною його життя, серед них — Іван Ковалик, Василь Німчук, Ілля Кучеренко, Ніна Клименко, Теодозій Возний, Ніна Гуйванюк, Мар'ян Демський, Арнольд Грищенко, Антін Залеський, Михайло Паночко.

⁵ *Гуцульська діалектна лексика та фраземіка в українській художній мові*. Словник: у 2 т. Додаток. Онімна лексика. (2019—2023). Т. 1 (с. 26). Василь Грещук (відп. ред.). Івано-Франківськ: Місто-НВ.

Наукове життя В.В. Грещука — це й праця редактора-упорядника низки цінних видань [«Іван Огієнко і національно-духовне відродження України» (1992), «Просвіта: історія, постаті, чин» (1993), «Українознавство: документи, матеріали, раритети» (1999), «Українська мова: навчально-методичні та виховні аспекти» (1999), «Українська мова в освіті» (2000), «Актуальні проблеми українського словотвору» (2002), «Іван Могильницький. Відомість о руском язичі» (2003), «Іван Ковалик. Вчення про словотвір. Вибрані праці» (2007)], редактора наукового часопису («Українознавчі студії»), організатора та співорганізатора наукових конференцій, члена спеціалізованих учених рад, завідувача кафедри української мови, викладача.

Наукове життя Василя Васильовича Грещука було творчим, плідним, подвижницьким, натхненним, яскравим. Він залишиться в пам'яті колег і учнів як глибокий дослідник, умілий організатор, справжній патріот, а на його науковий доробок взоруватимуть ті, хто творитиме лінгвоукраїністику незалежної України.

Некролог отримано 06.05.2025

Volodymyr Barchuk, Doctor of Sciences in Philology,
Professor in the Department of Ukrainian Language
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
57 Shevchenko St., Ivano-Frankivsk 76000, Ukraine
E-mail: volodymyr.barchuk@pnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-6985-4309>

LIFE IN SCIENCE: IN MEMORY OF PROFESSOR
VASYL GRESHCHUK (02.06.1949—11.04.2025)